

PhDr. BĚLA POŠTOLKOVÁ, CSc. (16. 3. 1932 – 31. 10. 2018)

Vzpomínka na tuto nesmírně vzácnou a skromnou ženu vzniká v pracovně, kde jsme po dobu posledních šestnácti let spolu strávili mnoho set hodin nad revizemi slovníkových hesel, obklopeni nejrůznějšími slovníky, vyhodnocujícíce korpusová a internetová data. Je snad až neuvěřitelné, jak rychle si Běla, navyklá na tradiční metody lexikografické práce předkorpusové éry, zvykla na vymoženosti, které jsme jí předvedli, a s jakým pochopením (a často nadšením) vítala možnosti internetových vyhledávačů a korpusových nástrojů, s jejichž pomocí jsme se pak společně dobírali k nejlepšímu řešení — samozřejmě i za pomoci tištěných pramenů. Přeorientovat se z českých výkladových slovníků na revize hesel slovníků překladových pro ni nebylo zpočátku snadné; zakrátko jsme však žasli, jak dobré jsou její znalosti němčiny. Při spolupráci s ní se mnohokrát ukázalo, že práce na výkladovém slovníku může být podnětná i pro tvůrce slovníku překladového.

Z dopisů spolupracovníků z Lexikografické sekce Ústavu germánských studií na Filozofické fakultě, kteří zareagovali na zprávu o jejím náhlém odchodu, lze vycítit nejen velkou vděčnost a respekt k uznávané osobnosti české lexikografie, ale i smutek nad tím, že končí jedna dlouhá etapa, kdy jsme v Bělině přítomnosti mohli čerpat z jejich odborných znalostí a zkušeností. Od roku 2002 jsme byli v čilém kontaktu; Běla byla zapojena téměř do všeho, co jsme v Lexikografické sekci dělali. Posuzovala naše odborné texty a konzultovala některé diplomové práce, které se zabývaly terminografií. Prvním velkým úkolem bylo vypracování překladového odborného slovníku (*Chemický slovník německo-český* pod vedením J. Kommové, 2005), následující práce se týkaly nejen dalších terminologií (např. literárních a historických pojmů, termínů z oblasti astronomie), ale i obecné slovní zásoby, zvláště pak přídavných a podstatných jmen a také frazeologie.

Na společně strávené hodiny s ní jsme se všichni vždy těšili, protože nás obohatovala její přirozená noblesa, vzdělanost i velký kulturní rozhled. Obdivovali jsme ji i za statečnost, s níž v posledních letech nesla své občasné zdravotní problémy, a těšilo nás, že stále jeví živý zájem o to, co se v našem oboru děje. Její smysl pro humor a obrovský životní nadhled se projevoval nejen v běžných hovorech, ale i při řešení zpracovatelských problémů. V poslední době, kdy naše spolupráce nebyla již tak intenzivní jako dřív, jsme se často přistihli při tom, že reagujeme podobně jako ona: její nezapomenutelné „Tohle dej pryč“ či „To je kandidát na vyřazení“ se stalo součástí naší interní komunikace. Při revizi českých ekvivalentů německých dokladů v nás pěstovala cit pro přirozený český slovosled, který byl při porovnávání němčiny a češtiny často ohrožen.

Při revizi termínů občas vzpomenu na obtížné diskuse s odborníky při redigování odborné lékařské literatury, jemuž se věnovala ve Státním zdravotnickém nakladatelství ihned po ukončení studia češtiny a ruštiny na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Tehdy ještě netušila, že právě tato zkušenost ji vybaví nejlepšími předpoklady pro to, aby se jednou stala uznávanou odbornicí na terminologii a terminografií, kterou se bude od roku 1962 zabývat více než třicet let v Ústavu pro jazyk český tehdejší Československé akademie věd. Hluboká znalost procesů ve slovní zásobě obecné i odborné, jejich interakce projevující se např. v terminologi-

OPEN ACCESS

zaci a determinologizaci, v syntaxi a tvoření slov vešla do děl, na jejichž tvorbě se podílela. Jde především o *Slovník spisovného jazyka českého* ve čtyřech svazcích spolu s dodatky, dále pak o jednosvazkový *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, ale i *Velký slovník slov cizího původu*. Spolu se Zdeňkou Sochovou vydala svazek *Co v slovnících nenajdete* (1994).

Její práce *Odborná a běžná slovní zásoba současné češtiny* (1984) je dodnes součástí doporučené literatury v rámci filologického studia na českých univerzitách, stejně jako příručka *O české terminologii* (spolu s M. Roudným a A. Tejnorem, 1983). Na období v Československé akademii věd vzpomínala moc ráda. Připomeňme si její vlastní slova z rozhovoru¹ uveřejněného v Jazykovědných aktualitách před šesti lety: „Měla jsem štěstí na dobré nadřízené, výborný pracovní kolektiv (vzdělaní gymnaziální profesori a profesorky), skvělé pracovní prostředí a zajímavou a užitečnou práci se spoustou veselých chvil.”

Od roku 1991 byla Běla v důchodu a občas spolupracovala s různými institucemi. Její zkušenosti byly ceněny, protože byly zpečetěny dlouholetou a soustavnou prací na heslech, ale též prací redakční mezi lety 1983 a 1990, kdy byla činná jako výkonná redaktorka časopisu *Naše řeč*² a později se stala členkou jeho redakční rady.

Její styl práce jsme mohli poznat velmi důvěrně: každé slovo zkoumala z hlediska jeho postavení v systému (gramatickém, slovtvorném), ale zároveň důsledně požadovala spolehlivé doklady pro jeho výskyt v různých typech textů. Při komentářích se někdy odvolávala na své velké učitele a kolegy, zejména Josefa Filipce, kterého si velmi vážila, ale zároveň vkládala velkou naději do nových výzkumných metod. O mnohamiliardovém německém korpusu DeReKo (Deutsches Referenzkorpus³) a Kookurenční databance CCDB (Cooccurrence Data Base⁴) často pronesla poznámku „Toto by se Filipcovi líbilo!“. Pokud jsme našli mnoho dokladů nekodifikovaného tvaru či významu v důvěryhodných zdrojích, zasazovala se o to, abychom jej vždy zaznamenali a počítali s ním do budoucna jako s jevem normovaným.

Jednou z nejzajímavějších věcí na Bělině přístupu bylo, že při konzultacích lexikografických děl, na nichž se ona sama podílela, nešetřila kritikou, resp. sebekritikou. V těchto chvílích si člověk uvědomil, jak vypadá pokora v praxi: vštěpovala nám tímto způsobem zkušenost, že heslová stať i po opakovaném přečtení a přepracování může jen zřídka dosáhnout optimální podoby. Byla zároveň zcela věcná: stála oběma nohama pevně na zemi a nenechala se paralyzovat snahou o dokonalost vedoucí k upjatému perfekcionismu. Před chystanými konzultacemi odborníků ohledně zpracovávaných termínů nabádala k mírné skepsi, která se většinou ukázala jako opodstatněná; pohled lingvisty a profesionála nejevícího zájem o jazyk a jeho systematizaci bývá občas neslučitelný a vede k nepochopení. Za nejdůležitější vlastnost,

1 Rozhovor s Bělou Poštolkovou u příležitosti jejího významného životního jubilea, *Jazykové aktuality*, 2012, XLIX, č. 3 a 4, s. 152–154. Dostupné na http://www.jazykovednesdruzeni.cz/JA_2012_3_4.pdf (1. 12. 2018).

2 Upozorňujeme na článek Václavy Holubové K životnímu jubileu Běly Poštolkové v časopise *Naše řeč*, 1992, 75, 3, s. 162–164, <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=708> (1. 12. 2018).

3 Viz <http://www1.ids-mannheim.de/kl/projekte/korpora.html> (1. 12. 2018).

4 Viz <http://corpora.ids-mannheim.de/ccdb/> (1. 12. 2018).

kterou by každý lexikograf měl mít, považovala odstup od zpracovávaného problému a zdravý selský rozum.

Běla byla nejen odbornicí v milovaném oboru, ale i laskavou babičkou, které záleželo na rodinách obou dcer. Jejím vnoučatům se dostávalo nejen babičkovské péče v širokém smyslu slova, ale i vynikající pomoci s češtinou; tuto mateřskou dimenzi zároveň doplňovala svými zájmy, k nimž patřilo divadlo, koncerty, výstavy, a v letech, kdy jí to zdravotní stav ještě dovozoval, i turistika. Její ohromný rozhled ve světě hudby, k němuž si našla vztah i díky svému manželovi, muzikologovi doc. PhDr. Milanu Poštolkovi, CSc. (†1993), zúročila naposledy při konzultacích, o které jsme ji požádali při zpracování muzikologických termínů.

Při pohledu na vytištěné archy slovníkových hesel s jejími komentáři a na zveřejňovaná data s jejím jménem v databázi vznikajícího Velkého německo-českého akademického slovníku se utvrzujeme v přesvědčení, že dobře odvedená práce je stále živá a že vklad, který Běla nezištně investovala do práce, porad a konzultací, se nikdy neztratí.

Za vše, co nás naučila, patří Běle náš upřímný dík. R. I. P.

Marie Vachková | Ústav germánských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy |
nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1
ORCID ID: 0000-0003-1264-1561
marie.vachkova@ff.cuni.cz

Martin Šemelík | Ústav germánských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, |
nám. J. Palacha 2, 116 38, Praha 1
ORCID ID: 0000-0002-5813-4541
martin.semelik@ff.cuni.cz

